

Отримано: 21 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 4 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 10 жовтня 2017 р.

e-mail: tykha07@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-210-212

Новицька В. Л. Лінгвостилістична комбінаторика інтертекстуальності у романі Д. Лоджа «Deaf Sentence» / В. Л. Новицька, У. І. Тиха // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острого: Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 210–212.

УДК: 811.111:7.038.6

**Віра Любомирівна Новицька,
Уляна Ігорівна Тиха,**

Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНА КОМБІНАТОРИКА ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ У РОМАНІ Д. ЛОДЖА «DEAF SENTENCE»

У статті розглядається явище «інтертекстуальності», яке є невід'ємною складовою текстотворення в художньому постмодерністському творі. Обґрунтовано лінгвостилістичний аспект художнього мовлення, виявлено форми реалізації інтертекстуальності у романі Д. Лоджа «Deaf Sentence». Проаналізовано приклади цитати, алюзії, ремінісценції.

Ключові слова: інтертекстуальність, постмодернізм, цитата, алюзія, ремінісценція.

**Вера Любомировна Новицкая,
Ульяна Игоревна Тихая,**

Прикарпатский национальный университет им. Василия Стефаника, г. Ивано-Франковск

ЛИНГВОСТИЛИСТИЧЕСКАЯ КОМБИНАТОРИКА ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТИ В РОМАНЕ Д. ЛОДЖА «DEAF SENTENCE»

В статье рассматривается явление «интертекстуальности», которое является неотъемлемой составляющей текстообразования в художественном постмодернистском произведении. Обоснован лингвостиллистический аспект художественной речи, выявлены формы реализации интертекстуальности в романе Д. Лоджа «Deaf Sentence». Проанализированы примеры цитаты аллюзии, реминисценции.

Ключевые слова: интертекстуальность, постмодернизм, цитата, аллюзия, реминисценция.

**Vira Novytska,
Uliana Tykha,**

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk

LINGUOSTYLISTIC COMBINATORICS OF INTERTEXTUALITY IN THE NOVEL «DEAF SENTENCE» BY D. LODGE

The article deals with the phenomenon of «intertextuality», which is an integral part of postmodernist fiction text in general and the novel under study in particular. Intertextuality is defined as various relationships that a given text may have with other texts. The linguostylistic aspect of intertextuality implementation in the novel «Deaf Sentence» by D. Lodge is revealed via its structural, semantic and stylistic manifestations. Examples of quotations, allusions, reminiscences are analyzed. Key functions of linguostylistic combinatorics of intertextuality are highlighted: structural and compositional function, function of appeal, attractive function, manipulative function, emotional function and characterological function.

Key words: intertextuality, postmodernism, quotation, allusion, reminiscence, linguostylistic combinatorics.

Сучасний художній текст – це новаторське експериментаторство, нашарування різноманітних стилів, відлуння чужих голосів, гра автора з читачем. Створюючись на основі текстів-попередників та формуючи множинність інтертекстуальних зв'язків, текст апелює до читача-інтелектуала, який здатен декодувати приховані смисли художнього твору.

Цей процес передбачає зміну функції читача, який виступає не як реципієнт інформації та споживач тексту, а як його творець [3, с. 196]. Читачеві пропонується самому скласти текст із різноманітних уривків та цитат, розкодувати фрагментований текст [8, с. 307]. Всі фрагменти поєднуються за допомогою інтертекстуальних зв'язків та утворюють єдине ціле. Інтертекстуальність передбачає таку властивість письмового прозового тексту, як реалізацію в ньому сукупності раніше створених текстів, яка інколи навіть несвідомо здійснюється автором. Ідея інтертекстуальності є квінтесенцією постмодернізму. Дослідженням цього явища займалися такі відомі науковці, як Р. Барт, Ж. Дерріда, Ю. Крістева, Ж. Лакан, М. Ріффатер, М. Фуко.

Вперше про інтертекстуальність писав у своїй теорії діалогізму російський вчений М.М. Бахтін, хоча автором самого терміну вважається Ю. Крістева. Дослідник розумів під цим явищем діалог між літературною традицією та літературою сучасності. За Ю. Крістевою, інтертекстуальність – це загальний закон продуктивності тексту, який діє у будь-якому тексті, будь-якому слові» [10, с. 88]. Р. Барт додає фундаментальне тлумачення, що «Кожен текст є інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях у більш чи менш впізнаваних формах: тексти культури минулого і тексти сучасної культури» [4, с. 313]. Інтертекстуальність у постмодерністському творі може виявлятися по-різному, залежно від різновидів текстових зв'язків та їх інтерпретації. Питанням класифікації міжтекстових зв'язків займалися чимало дослідників, зокрема Ж. Жанетт, К.Л. Ковальова, Н. П'єре-Гро, П.Х. Тороп, Н.О. Фатеева, Найпопулярнішою є класифікація Ж. Жанетта, згідно з якою всі текстуальні зв'язки поділяються на:

– інтертекстуальність – наявність двох або більше текстів в межах одного; сюди належать: цитата, плагіат, алюзія;

– гіпертекстуальність – використання гіпотексту, тобто тексту-попередника без його коментування; сюди відносять пас-тиш та пародію;

– паратекстуальність – об'єднує в собі зв'язки між компонентами одного тексту; ключовими поняттями тут є: епіграфи, заголовки, передмови, вставні новели, післямови, передмови, коментарі, примітки;

– метатекстуальність – зв'язки між текстами, коли один з них імпліцитно чи експліцитно коментує інший, тобто новий текст інтерпретує текст-попередник;

– архітекстуальність – жанровий зв'язок текстів [7, с. 283].

Основне положення постмодернізму полягає в неможливості створення оригінального, унікального, єдиного тексту. Текстова багатоголосся рефлектується цілим спектром лінгвостилістичних засобів, найпродуктивніші з яких – алюзія, цитата, ремінісценція.

Розглянемо інтертекстуальні зв'язки у романі сучасного англійського письменника Д. Лоджа «Deaf Sentence». Жанр роману – campus novel або ж academic novel, головні події якого пов'язані з університетським життям [1, с. 43]. Автор описує рутинне життя колишнього професора-лінгвіста, який зараз на пенсії. Його теперішнє життя здається йому нецікавим та монотонним, він сумує за часами, проведеними в університеті, коли він був успішним та шанованим. Та це не найголовніша його проблема, адже головний герой Десмонд втрачає слух, що робить його життя нестерпним. Спілкування з рідними та колишніми колегами стає викликом для нього, саме тому він старається уникати різноманітних заходів та проводить більше часу в своєму кабінеті. Це роман, в якому майже кожне речення є кодом, який під силу розшифрувати тільки справді ерудованому читачеві. Алюзії, цитати, ремінісценції присутні на кожній сторінці роману, та роблять його художнім плетивом, зітканим з творів попередніх течій, епох, традицій.

Д. Лодж використав чимало цитат у своєму романі. Цитатне мовлення – особлива форма постмодернізму [6, с. 171], що розвінчує традиції творчої автентичності та відкриває епоху «смерті автора» коли мистецтво загалом, і художній текст зокрема, перетворюється на суцільну гру цитат.

Цитатія – це введення фрагментів попередніх культур, які вливаються в новий текст хаотично, створюють унікальну багатогранну структуру постмодерністського художнього прозового тексту. Цитата є стилістичним прийомом вербалізації постмодерністського текстотворення. Це дослівне відтворення фрагменту будь-якого тексту, з обов'язковим посиланням на джерело запозичення. Перебуваючи одночасно в двох текстах, цитата вносить певне смислове та асоціативне наповнення з тексту-попередника в новий текст, перетворюючи чуже слово на інтегральну частину в новоствореному тексті [9, с. 146–147]. Наведемо приклад:

I could hear vowels perfectly well – still can. But it's consonants that we mainly depend on to distinguish one word from another. '«Did you say pig or fig?» said the Cat. «I said pig.» replied Alice. 'Maybe the Cheshire Cat was a bit deaf: it wasn't sure whether Alice had used a bi-labial plosive or a labiodental fricative the first time she pronounced the word, and being a well-brought-up Victorian middle-class little girl she would have spoken very clearly [2, с. 24].

Головний герой розповідає читачу про те, як він став глухим. Десмонд міг чудово чути голосні звуки, проте з приголосними мав проблеми. В цей момент йому згадуються слова з роману Льюїса Керрола «Аліса в країні чудес». Цим прикладом оповідач дає змогу зрозуміти читачу, якого роду проблеми він має. «Чуже» слово він екстраполює на «свій» стан. Такий прийом створює ефект ігрового діалогу між автором та читачем [12, с. 14].

Автор ніби закликає читача розгадати загадку: звідки та з якою метою він згадав персонажів з роману. Наведений приклад містить ще один лінгвостилістичний прийом – каламбур, який створюється для досягнення комічного ефекту, на основі слів, які звучать практично однаково, але мають різні значення. Слова «pig» і «fig» мають цілком різні значення, тому використання якогось з них в неправильному контексті може викликати сміх, а інколи навіть привести до непорозуміння.

Іншими прикладами цитати є використання автором слів Томаса Бабінгтона Маколея та Ділана Томаса:

Often only the context allows me to distinguish between 'deaf' and 'death' or 'dead', and sometimes the words seem interchangeable. Deafness is a kind of pre-death, a drawn-out introduction to the long silence into which we will all eventually lapse. 'To every man upon this earth, / Deaf cometh soon or late,' Macaulay might have written. But not Dylan Thomas, 'After the first deaf, there is no other' [2, с. 24].

Герой розмірковує про трагічність свого фізичного стану. Він практично проводить паралель між словами «deaf» «death» та «dead». Словами відомих людей наратор підкреслює безвихідь зі свого становища та вказує на те, що в нього є односторонній погляд. Наратор ховається під авторською маскою, ухиляючись від прямих висловлень.

Слова пісні, опублікованої ще в 1728, служать ще одним прикладом цитати:

There are lots of others, stages of auricular decay, like a long staircase leading down into the grave.

Down among the deaf men, down among the deaf men,

Down, down, down, down;

Down among the deaf men let him lie! [2, с. 25]

Намагаючись збагнути свій фізичний стан, наратор згадає відомих людей, персонажів в різноманітних творах, які також страждали від глухоти:

'My mother's deafness is very trifling you see – just nothing at all. By only raising my voice, and saying anything two or three times over, she is sure to hear; but then she is used to my voice» says Miss Bates in Emma [2, с. 63].

В цьому випадку оповідач наводить приклад з роману Джейн Остін «Емма». Герой порівнює свій стан зі станом матері Емми. Автор переконаний, що такі порівняння будуть зрозумілі тільки для справжнього читача-інтелектуала і він «перевіряє» чи справді реципієнт є таким, вказуючи джерело цитати.

Іншим часто вживаним стилістичним прийомом інтертекстуальних зв'язків у тексті роману є алюзія. Алюзія – натяк на добре відомі культурні, історичні, художні події, образи чи персонажі [11, с. 4]. Алюзії відображають соціально-культурний світогляд автора та слугують засобом створення специфічної алюзивної гри [12, с. 13]. Розглянемо приклади алюзій у тексті аналізованого художнього твору.

Well, only a sadist would deliberately trip up a blind person, but even Fred lets out the occasional 'Bloody hell!' when she can't get through to me. Prophets and seers are sometimes blind – Tiresias for instance – but never deaf. Imagine putting your question to the Sybil and getting an irritable 'What? What?' in reply [2, с. 21].

Тут ми стикаємось з міфологічними алюзіями. Як відомо, Тіресій – це сліпий фіванський віщун, який був осліплений через те, що відкрив людям волю богів. У Стародавній Греції Сивіли або ж Сибіли були мандрівними пророчицями, які пропонували всім охочим розказати про їхнє майбутнє. Автор демонструє свою ерудицію та свій високий культурний рівень і сподівається, що читач також володіє цими знаннями.

Оповідач, вкотре міркуючи про глухоту, згадає відомих людей, які стикнулися з цією проблемою. Франсіско-Хосе де Гойя – іспанський живописець, який страждав від втрати слуху. Наратор коротко описує його біографію, даючи можливість краще зрозуміти інформацію та дізнатися його власну точку зору про цю особистість.

Is there anything to be said in favour of deafness? Any saving grace? Any enhancement of the other senses? I don't think so – not in my case anyway. Maybe in Goya's. I read a book about Goya which said it was his deafness that made him into a major artist [2, с. 64].

Під ремінісценцією розуміють посилання на літературні факти, твори чи персонажів, певна «згадка» про інший твір. Вона є неусвідомленою автором та виникає внаслідок сильного впливу на нього певних літературних творів. Для прикладу, «*Deaf in the afternoon*» [2, с. 155], що є підзаголовком 16 розділу роману, є ремінісценцією до твору Е.Хемінгуея «*Death in the Afternoon*» (1932).

Автор намагається викликати певні асоціації у читача, налаштовуючи його на інтелектуальну гру. Якщо читач знає про що ідеться у творі Е. Хемінгуея, то може тільки, прочитавши заголовок, припустити які події будуть описані у розділі.

Оповідач, розповідаючи про життя відомого німецького композитора Людвіга ван Бетховена, який теж страждав від глухоти, згадає одну з його визначних робіт – *Pastoral Symphony*.

They also evoke the Pastoral Symphony, which Beethoven composed six years later; a supreme musical evocation of sounds that he himself hadn't heard for more than a decade. Nor could he hear the music itself when it was performed. I suppose he heard something – but what? [2, с. 65]. У такий спосіб текст взаємодіє з суб'єктами історичного минулого та викликає асоціації, що перегукуються з провідною думкою повідомлення художнього твору.

Таким чином, лінгвостилістична комбінаторика – спектр лінгвостилістичних засобів лінгвальної репрезентації інтертекстуальності, який письменник використав, намагаючись донести всю трагедію страждань героя, якнайкраще передати його внутрішній стан, породжений невиліковними проблемами зі здоров'ям. Лінгвостилістична комбінаторика інтертекстуальності виконує ряд функцій у романі, а саме: апелює (залучає читача до знаходження та тлумачення інтертекстуальних зв'язків), характерологічну (увиразнює образ наратора), структурно-композиційну (конструювання тексту завдяки дефрагментації інтертекстів), емотивну (вираження емоції та переживань мовця), смислотвірну (впливає на семантичний аспект творення тексту), маніпулятивну (функція прихованого впливу на адресата).

Гетерогенність постмодерністської поетики реалізується в найрізноманітніших інтертекстуальних зв'язках сучасного тексту з доробками попередніх епох та історичним минулим. Інтертексти є складовою наративної стратегії автора; їхня основна мета – допомогти реалізувати задум автора – справити на читача особливий ефект, залучити його до спільної гри творення нових значень. Текст досліджуваного роману апелює до зрілого читача, який бере активну участь в інтерактивному процесі розкодування художнього замислу та творення власної художньої інтерпретації. Використання інтертекстуальних засобів є проявом інтелектуального мислення письменника, який водночас вступає в діалог з читачем, світовою літературою та культурними надбаннями людства.

Література:

1. Baldick C. The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms / C. Baldick. – Oxford University Press, 2001. – 246 p.
2. Lodge D. Deaf Sentence / D. Lodge. – Penguin UK, 2008. – 208 p.
3. Барт Р. S/Z [пер. с франц. Г.К. Косикова, В.П. Мурат] / Р. Барт. – М. : РИК Культура – Ad Marginem, 1994. – 303 с.
4. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика [пер. с фр. Г. Косикова и др.; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. Косикова] / Р. Барт. – М. : Прогресс, 1989. – 615 с.
5. Башкатова Ю. А. Интертекстуальность словесно-художественного портрета: учеб. пособие / Ю. А. Башкатова; ГОУ ВПО «Кемеровский государственный университет». – Кемерово: Кузбассвузиздат, 2006. – 143 с.
6. Бехта І. А. Авторське експериментаторство в англомовній прозі ХХ ст.: [монографія] / І. А. Бехта. – Львів : ПАІС, 2013. – 268 с.
7. Женетт Ж. Введение в архитекст // Женетт Ж. Фигуры: В 2-х томах / Ж. Женетт. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1988. – Т. 2. – С. 282–340.
8. Зубрицька М. Ното legens: читання як соціокультурний феномен / М. Зубрицька. – Львів: Літопис, 2004. – 352 с.
9. Козицкая Е. А. Цитата в структуре поэтического текста: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. / Е.А. Козицкая. – Тверь, 1998. – 237 с.
10. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог, роман // Вестник МГУ. Сер. 9. Филология / Ю. Кристева – 1995. – № 1. – С. 87–115.
11. Машкова Л. А. Литературная аллюзия как предмет филологической герменевтики : автореф. дис...канд. филол. наук / Л. А. Машкова. – М., 1989. – 21 с.
12. Тиха У. І. Парадіювання жанровими моделями у британській постмодерністських художніх текстах: лінгвостилістичний аспект. Автореф. дис. ...канд. филол. наук / У. І. Тиха. – Запоріжжя, 2015. – 20 с.